

Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi

Journal of Academic Language and Literature

(Cilt/Volume: 7, Sayı/Issue: 1, Nisan/April 2023)

Selami TURAN

Prof. Dr., Süleyman Demirel
Üniversitesi
selamituran@sdu.edu.tr

İsmail AK

Doktora Öğrencisi, Süleyman
Demirel Üniversitesi
ismaylak@hotmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-0888-1191>
<https://orcid.org/0000-0002-1909-5228>

Giritli Bir Şair: Râmiz Celâl ve *Dîvân*'ı

A Cretan Poet: Ramiz Celâl and His "Diwan"

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş Tarihi/Received: 15.03.2023

Kabul Tarihi/Accepted: 07.04.2023

Yayın Tarihi/Published: 30.04.2023

Atıf/Citation

Turan, S. & Ak, İ. (2023). Giritli bir şair: Râmiz Celâl ve *Diwan*'ı. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 7(1), 628-653. <https://doi.org/10.34083/akaded.1265951>

Turan, S. & Ak, İ. (2023). A Cretan poet: Ramiz Celâl and His *Diwan*. *Journal of Academic Language and Literature*, 7(1), 628-653. <https://doi.org/10.34083/akaded.1265951>

Bu makale iThenticate programıyla taranmıştır.
This article was checked by iThenticate.

Öz

Girit, günümüzde Yunanistan'a bağlı olup, Doğu Akdeniz'in Kıbrıs'tan sonra ikinci büyük adasıdır. Tarih boyunca stratejik bir öneme sahip olan ada, Akdeniz'i Ege'den ayıran önemli bir mevkidedir. Girit, 1645'ten 1913'e kadar yaklaşık üç asra yakın Osmanlı himayesinde kalmıştır. Bu himaye neticesinde adada siyasi hayatın yanı sıra sosyal, beşerî, kültürel, tasavvufi ve edebî bir hayat oluşmuştur. Girit'te yetişmiş manzum ve mensur eser veren sanatçıların sayısı ellinin üzerindedir. Adanın yetiştirdiği şairlerden biri de Râmiz Celâl'dir. Hayatı hakkında kaynaklarda bilgi olmayan şairin *Divan*'ında yer alan şiirlerden hareketle XIX. yüzyılda yaşadığı ve Mevlevî tarikatına müntesip olduğu anlaşılmaktadır. Şairin tespit edilebilen tek eseri *Divan*'ıdır. *Divan*'ında farklı nazım şekillerinde şiirleri yer almaktadır.

Çalışmada öncelikle Girit'teki edebî faaliyetler ele alınmış, akabinde bu edebî muhitte yetişmiş olan Giritli Râmiz Celâl'in hayatı, tasavvufi yönü, edebî şahsiyeti ve eserleri hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca *Divan*'da yer alan şiirler şekil özellikleri açısından incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Divan Şiiri, Girit, Giritli Râmiz Celâl, Mevlevî, Divan.

Abstract

Crete is now part of Greece and is the second largest island in the Eastern Mediterranean after Cyprus. The island, which has had a strategic significance throughout history, is located in an significant location that separates the Mediterranean from the Aegean. Crete, which came under Ottoman rule in 1645, remained under Ottoman patronage for nearly three centuries until 1913. As a result of this protection, besides the political life, a social, human, cultural, mystical and literary life emerged on the island. The number of artists who grew up in Crete and produced works in verse and prose is over fifty. One of the poets raised by the island is Ramiz Celâl. Based on the poems in the Diwan of the poet, whose life is not known in the sources, it is understood that he lived in the 19th century and was a follower of the Mawlawi sect. The only known work of the poet is his Diwan. There are poems in different verse forms in his diwan.

In this study, first of all, the literary activities in Crete were discussed, and then information was given about the life, mystical aspect, literary personality and works of Cretan Râmiz Celâl, who was raised in this literary environment. In addition, the poems in the Diwan were examined in terms of their shape features.

Keywords: Diwan Poetry, Crete, Cretan Râmiz Celâl, Mawlawi, Diwan.

Giriş

Tarihi milattan önce VI. yüzyıla kadar uzanan Girit, büyüklüğü hemen hemen Kıbrıs kadar olup Doğu Akdeniz'in stratejik önemi olan büyük bir adasıdır. Çeşitli medeniyetlerin hükümlerini sürdürdükleri ada, 1645'te başlayan ve peyderpey fetihler neticesinde 1669'da Kandiye'nin fethiyle Osmanlı'nın imtiyazlı bir eyaleti olarak 1913 yılına kadar, yaklaşık iki yüz elli yıl Osmanlı hâkimiyeti altında kalmıştır (Tukin, 1996: 4/ s.88).

Girit, Osmanlı Dönemi'nde kültürel hayatın oldukça canlı olduğu yerlerden biridir. Osmanlı, adayı fethettikten sonra devam eden zaman diliminde belli başlı yerleşim yerlerinde camiler, medreseler ve mektepler inşa etmiştir. 1667-1670 yılları arasında adada bulunan Evliya Çelebi, adanın fethinden sonra Girit'in Kandiye şehrinde "...9 medrese, 9 mektep ve 17 tekke kurulduğunu..."(Parmaksızoğlu 1983; s.238), Hanya şehrinde "7 mahalle zaviyesi ve 3 tekke ile Resmo'da 3 tekkenin olduğunu (Kahraman vd., 2003, s.173) ifade etmiştir. Böylelikle Osmanlı, fethettiği her yerde olduğu gibi bu adaya da maddi manevi kültürünü taşımak için öncelikli olarak mimarisinden başlamıştır.

Adanın fethinden sonra birçok tekke ve tarikatın adadaki tasavvufi hayatın gelişmesinde ve zenginleşmesinde önemli katkıları olduğu görülmektedir. Adada yer alan tekkeler incelendiğinde 17 tekkeden üçünün Bektaşî dergâhı, diğerlerinin ise, Halvetî, Celvetî, Uşşakî, Bayramî tarikatlarına ait olduğu görülmektedir (Öztuna, 1979, 13/s.160).

Girit'in sosyo-kültürel hayatının gelişmesindeki önemli unsurlardan biri de matbaa ve gazetecilik faaliyetleridir (Kurtoğlu, 2006, s. 12-13). Bu hususta Şemseddin Sami, Kâmusu'l-A'lâm isimli eserinde "...biri devlete ait olmak üzere 9 matbaa ile 10 gazete" (Ş. Sâmî, 1314, s.3856) olduğunu ifade etmiştir. Vilayet matbaası başta olmak üzere Girit'teki süreli ve süresiz yayınlar adadaki kültürel hayatın zenginliği göstermesi bakımından önemlidir.

Kültürel zenginliğe sahip olan Girit, aynı zamanda şair ve sanatkârların yetiştiği edebî bir muhit konumundadır. Üç sancaktan oluşmuş bir eyalet olan Girit'te şair ve sanatkârları koruyan ve kollayanlar arasında valiler, sancak beyleri ve adanın sanatsever ileri gelenleri yer almaktadır.

Girit'te yetişen şairler hakkında pek çok akademik çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalar incelendiğinde adanın son araştırmalarla birlikte 53 Divan şairi yetiştirmiş olduğu

görülmektedir (Avcı 2017, Aydın 2009b, İsen 1997, Kılıç 2004, Kurtoğlu 2006, Sevgi 1994). Bu çalışmalar gösteriyor ki Girit'te yetişen şairler azımsanmayacak sayıdadır¹.

Girit edebî muhitinde yetişmiş şairlerden biri de Râmiz Celâl'dir. Bu çalışmada, tespit edilebilen tek eseri *Divan*'ından hareketle hayatı, tasavvufî yönü, edebî şahsiyeti ve eserleri hakkında bilgi verilecektir. Ayrıca *Divan*'da yer alan şiirler şekil özellikleri açısından incelenecektir.

I. Ramiz Celal'in Hayatı, Edebî Şahsiyeti ve Eserleri

1. Hayatı

Râmiz Celâl hakkında, kaynaklarda yeterli bilgi bulunmamaktadır. Şair hakkında *Tuhfe-i Nâilî*'de *Divan*'ından hareketle 1262/1845 tarihinde hayatta olduğu bilgisi yer almaktadır. (Tuman, 2001, s.282) *Divan*'ında yer alan tarihler incelendiğinde de 1263/1846-47 tarihini görmekteyiz. Bu durum şairin bu tarihlerde hayatta olduğunun ve bu tarihten sonra vefat ettiğini işaret etmektedir.

Ailesi ile ilgili olarak babasının yaptırdığı çeşme ve ölümü için yazdığı, iki farklı kıt'ada babasının isminin Abdülbaki olduğu anlaşılmaktadır:

Muvaffak oldı hayra Hâcî 'Abdülbâkî Ağa kim
Yeñiden eyledi bu çeşme-sârı himmet-i icrâ (1251/1835-36)(vr.20a)

Çıkdı birle çâr-yâr tenkîî-i târih itdiler
Hâcî 'Abdülbâkî Ağa eyledi 'azm-i bekā (1251/1835-36)(vr.21b)

Kardeşinin vefatı için yazdığı başka bir kıt'ada Ziyâ isimli bir kardeşinin olduğu bilgisi yer alır:

Dü-çeşmüm iki kardeş fâni gibi kan döke dem dem
Karındaşum Hâcî Ziyâdan ayurdı beni devrân

Gelüb üçler didiler cevherîden fevtine târih

¹ Adada yetişen şairler sırayla şu şekildedir: Aşkî, Azîz Ali Efendi, Bedrî Ahmed Efendi, Besîm Efendi, Cezbî Ahmed Efendi, Cürmî, El-Hâc Hâfız Abdülhamîd Efendi, El-Hâc Mehemed Efendi-i Taşkendi, Fâiz, Fehîm, Fehmî, Hâfız Paşa, Hâtem Efendi, Hıfzî İbrâhim Efendi, Hıfzî Paşa, Hikmetî Ahmed Efendi, Hilâlî, İffet, İzzet, Kâmî Yahyâ Efendi, Lebîb Efendi, Me'âbî Ahmed Efendi, Mirî Emîn Bey, Muhtâr, Mustafa, Nahîfî, Nakşî, Nâmî, Nâşid Bey, Nûrî, Râcî, Râcîh Efendi, Râşid Efendi, Resmî Ahmed Efendi, Resmî Ali Efendi, Salacızâde Mustafa, Sâmi Ebûbekir Paşa, Seyyid Hasib Mustafa Paşa, Sırrî Paşa, Şefik Efendi, Şerîf Ağa, Vâcid Efendi, Vehbî, Hayrî, İlmî, Nazmî, Rahmî, Râmiz, Resmolu Midhat, Süleymân Nüzhet, Tayyibî, Vahyî, Zârî.

Aña bâğ-ı na‘îmi Bârî lutfı eyleye ihsân (1246/1830-31)(vr.21b)

Râmiz Celâl’in, Giritli olmakla birlikte hayatının tamamını Girit’te geçirmedeği; Yenişehir-i Fenar, Tırhala, Yanya, Golos ve Dömeke gibi Yunanistan’ın Teselya bölgesine ait şehirlerde bulunduğu şiirlerinden anlaşılmaktadır.

Yenişehir sebhâ-pîrây-ı lutfı eyledi inşâ
Müzeyyen hûb-manzar bir muvaqqıt-hâne-i ra’nâ (vr.20a)

Tırhala sancağının gümrukleri buldı nizâm
Eyledi ifâ-yı me’mûriyetde gâyet i’tinâ (vr.22b)

Hağ te‘âlâ eylesün her an haţâlardan emîn
Golosuñ gümrigine virdi revâc-ı zül’-bahâ (vr.22b)

Habbezâ tarh-ı nevîn resm-i serây-ı dil-güşâ
Yanyanuñ çâr-bâğıdur denilürse sezâ (vr.20a)

Mücevher harfle târih yazdı geldi çâr-yâr
Dömeke kal’asını yapıdrup Hacı Hüseyin Ağa (vr.23a)

Eğitimine dair *Divan*’ında yer alan Farsça şiirler onun iyi bir medrese eğitimi aldığını göstermektedir.

2. Tarikatı

Tasavvufi hayatı hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgi bulunmayan şair, *Divan*’ı incelendiğinde Mevlevi tarikatına mensup olduğunu şiirlerinde açıkça belirtir:

Dergeh-i Mollâ-yı ‘Âli-şâna itdüm intisâb
Râmizâ ben minnet-i bây u gedâ bilmem nedür (vr. 41a)

“*Sitâyîş-i Hazret-i Mevlânâ*” başlıklı Mevlânâ övgüsünü yazdığı kasidede Mevleviliğe mensubiyetini ifade eder:

‘Aşkuñ yoluna girdüm yâ Hazret-i Mevlânâ
Gönlümü saña virdüm yâ Hazret-i Mevlânâ (vr. 32a)

Mevlevi Musa Efendi’nin (ö. 1255/1839-40) vefatına yazdığı tarih düşmesi de dikkat çekicidir:

Oğudum cevheriden fevtine bu mısra‘-ı t̄arih
İlâhî eyleye Mûsâ Efendi bâğ-ı ‘adn-ı cây (1255/1839-40)(vr.21b)

Ayrıca Mevlevî şairlerden Nâşid Safvet Efendi (ö. 1271/1855 ds.), *Divan*’ında Râmiz Celâl’den şeyhi ve üstadı olarak bahseder (Kayaokay, 2022, s.132).

3. Mahlası

Şairin *Divan*’ındaki şiirlerinde, “Râmiz” mahlasının yanı sıra “Celâl” mahlasını da kullandığı görülmektedir. *Divan*’ındaki 17 manzumesinde “Celâl” diğerlerinde ise, “Râmiz” mahlasını kullanmıştır.

Saňa mâ’il olalı bu dil-i meyyâl **Celâl**
Bezm-i ülfetde ider ‘ayş-ı muhabbet kat kat (vr.30b)

Tınâb-ı rişte-i cânımla **Râmiz**
Kuruldu hayme-i mi’âd-ı ülfet (vr.35b-kenar)

4. Edebî Kişiliği

XIX. yüzyıl, birçok alanda yeniliklerin başladığı edebiyat alanında da yeni bir edebî yönelişin ortaya çıktığı bir asırdır. Yeni ifade tarzı oluşmaya başlayan bu dönem yeni edebiyat anlayışının hazırlık dönemidir. Eskiden tamamen kopulamamıştır. Özellikle de şiirde eski ile yeni arasında önemli bir fark oluşmamış; dil, vezin ve nazım şekilleri büyük ölçüde aynıdır (Mengi, 1999, s.231).

XIX. yüzyılda eski şiir geleneğini sürdüren şairlerin sayısı, daha önceki yüzyıllardaki şair sayısından hiç de az değildir (Ünver, 1988, s.132). Bu yüzyıl şairlerinden Râmiz Celâl de Divan şiiri anlayışını devam ettiren şairlerden biridir.

Râmiz Celâl, kendi şiirini belâğat nüshası ve şi’r-i ter olarak tavsif eder:

Belâğat nüshasıdır Râmizâ divân-ı im‘ânım
Müzeyyen-sâz-ı bezm-i ma‘rifet kilik-i hüner-zâdur (vr.41a)

Râmizün şi’r-i teri gibi benüm eş‘arım
Berç-i âteş-figen-i hürmen hasâd eyle (vr.51b)

Kalemîni hüner meclisinde hayli yol almış ata benzeterek över:

Elümde Râmizâ kilik-i sebük-cevlânı seyr eyle
Hüner bezminde hayli meydân almış şanki düldüldür (vr.38a)

Sözlerinin mücevherden de kıymetli olduğunu belirtir:

Silk-i manzûm-ı maẓâmîn-i hünerde Râmiz
Sözlerüm kıymetini gevhere şor şorma baña (vr.32a)

Şair, şiirlerinde çoğunlukla âşıkâne söyleyişleri tercih etmiştir. Râmiz Celâl'in şiirlerine bakıldığında Arapça Farsça kelime, terkip ve tamlamalara çokça yer verdiği müşahede edilmektedir. Şairin kullandığı tamlamalar döneminin dil ve üslubuna uygundur. Tamlamalar Arapça veya Arapça-Farsça karışık kullanılmıştır. Eserde âteş-i şems(vr.61b-kenar), hâ-m-ı kâkül(vr.30b), şeh-i mümtâz(vr.44a) gibi ikili tamlamalara ve hayme-i mi'âd-ı ülfet (vr.35b-kenar), hâk-i der-i 'inâyet (vr.33a), müjde-i merg-i rakîb (vr.29b-kenar) gibi üçlü tamlamalara sıkça rastlanır.

Sür âsitân-ı dilbere çeşm-i ümîdini
Hâk-i der-i 'inâyetdür 'ayn-ı tütüyâ (vr.33a)

Ayrıca dörtlü ve beşli tamlamalar da kullanılmıştır: alây-ı 'âlem-ârâ-yı şeh-i hûbâne(vr.26a), fûrûğ-ı mu'în-i dîn ü devlet(vr.5b), 'ilm-efrâz-ı nigezbânî-i din ü devlet(vr.1b), şâyeste-i elţâf-ı 'atâ-yı ihsân(vr.24b), Şeh-per-i bâl-i hümâ-yı 'izz ü rifat(vr.32a)

'İlm-efrâz-ı nigezbânî-i din ü devlet
Dâver-i dâd-ı cihân dâver-i mülk-i ihsân (vr.1b)

Râmiz Celâl, XIX. yüzyılın ilk yarısında kaleme alınan şiirlerinde atasözü ve deyimlere yer vermiştir. Şair, özellikle deyimlerin ifade gücünüden istifade etmiştir. Aşağıdaki beyitte görüldüğü üzere sevgilinin muhitinde olan şair, yorulmuş ve bitkindir ve kanlı göz yaşları dökmektedir:

Gözümden **kanlı yaşlar dökerek** küy-ı dil-ârâda
Bugün Râmiz gibi bî-tâb u nâ-çâr oldığum kaldı (vr.59b)

Sevgili canı gibi ciğerini yaralasa dahi keder döseğinde hasta gönül yatar ve ağzını açmaz:

Ağzını açmaz yatar gam pisterinde haste-dil
Yârelense yâr elinden cânı gibi cigeri (vr.58a)

“Göz değmek”, “gönül yapmak”, “bağrımı delmek” gibi deyimlerin de kullanıldığı eserde dil ve üslup dikkat çekicidir:

Pek ilişdi çîn-ebrû gösterüp ol meh bu şeb
Göz mi **degdi** bilmezem bir kimsenün bed-ahteri (vr.58a)

Bir ayağıla **yapılır** bu ħarâb **gönlüm** benüm
Sâķi-yâ bir cām şun kim çekmeyem derd-i seri (vr.58a)

Cigerüm pâreledi ħançer-i cevrin elemi
Deldi bağrum felegin tîr-i belâ-yı sitemi (vr.58b)

Türkçe deyimlere çokça yer veren şairin *Divan*'da kullandığı başlıca deyimler: “Yüz sürmek”, “yabana atmak”, “derdine derman bulmak”, “seyran etmek”, “kıyametler koparmak”, “davet etmek”, “hayran olmak”, “figan eylemek”, “ocağı sönmek”, “zülfiyâre dokunmak”, “ele almak”, “kanını kurutmak”, “feda etmek”, “aklı başından gitmek”, “can yakmak”, “hatır sormak”, “hatır kırmak”, “göz göz olmak/etmek”, “gam çekmek”, “kulak asmak”, “hatıra gelmek”, “vebali boynuna (almak)”, “bir tutmak”, “dil uzatmak”, “gönül vermek” gibi deyimleri kullandığı müşahede edilmiştir.

Râmiz Celâl eserinde az da olsa atasözlerine yer vermiştir. Şair, kişinin kaderinin ne ise onu göreceğini ifade etmiştir:

Yazılan başa gelürmüş ey kara bahtum bu şeb
Baña sevdâlarla gam tenhâ gelüp mihmân olur (vr.40a-kenar)

Eserde, Râmiz Celâl'in “bâde çakmak” (vr.49a) veya “câm-ı muhabbet çakmak” (vr.45b-kenar) gibi bazı argo ifadelerine de tesadüf edilir:

Câm almış ele lâleleri bağ-ı bahârın
Gülşende gezüp söyle güzel **bâde** mi **çakdım** (vr.45b-kenar)

Divan'da günümüz için arkaik olarak nitelendirilebilecek ek ve kelimelere az da olsa rastlanmaktadır. Eserde Râmiz Celâl'in kullandığı başlıca arkaik ek ve kelimeler şunlardır: -uben/-üben (vr.46a-kenar), kangı (vr.56a-kenar), kande(vr.35a), girişme (vr.33a), şol (vr.42b).

Gönlümü yâ cānumı **kangısını** isterseñ al
Tek cüdâ olmaya senden bu dil ü cān āh āh (vr.56a-kenar)

Virdi yağmaya bütün naķd-i sükün-ı şabrum
Bir **girişmeyle** yine gamze-i ārām-rübâ (vr.33a)

Râmiz Celâl anlatmak istediği ile bağlantılı olarak ayet iktibaslarından ve Arapça ibarelerden de eserinde yararlanmıştır. *Divan*'da yer alan başlıca ayet iktibasları şunlardır: *len terānī* (Araf 143), “*lā-taknaṭū*” (Zümer 39/53), “*ve'd-ḡuḡā*” (Duha 93/1) “*ve'l-leyl*” (Duha93/2), *ķābe ķavseyn* (Necm 53/9), *irci'ī* (Fecr 89/28), *seb'ül-meşānī*(Hicr 15/87)

Cemâlün âyet-i nūr-ı Hudâdur yâ Rasûlallâh
Şaçın *ve'l-leyl*² izârın *ve'd-duhâ*³dur yâ Rasûlallâh (vr.31b)

5. Etkilendiği ve Etkilediği Şairler

Divan şiirinde XVIII. yüzyıl edebiyatının bir “nazire edebiyatı” görünümünde olması (Şentürk & Kartal, 2016, s. 531) XIX. yüzyıl şairlerine de tesir etmiş olup Râmiz Celâl'in de bu etki altında kaldığı görülmektedir. Hem kendinden önceki şairlerden etkilenmiş hem de dönemindeki şairlerle etkileşim kurmuş bir sanatçı olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum şiirlerinde üslup olarak da kendisini göstermektedir. Şair hem kendi döneminden önce hem de kendi döneminde yaşamış şairlere, nazire yazmanın yanında tazmin ve tahmis gibi nazire benzeri şiirler kaleme almıştır.

Mevlevi bir şair olan Râmiz Celâl'in Mevlânâ(ö.1273)'dan etkilendiği şiirlerinde açık bir şekilde görülmektedir:

Fürûğ-ı âteş-i şems ile yandı Râmiz-i nâ-çâr
Meded senden eyâ Mollâ-yı Hünkâr-ı kerem-'unvân (vr.61b-kenar)

Râmiz Celâl'in etkisinde kaldığı Nefî (ö. 1044/1635), Şeyh Gâlip (ö. 1213/1799), Balıkesirli Râsih (ö.1144/1731), Hanyalı Nûrî Osman (ö. 1230/1815)'ın gazellerine tazmin, nazire ve tahmis yazmıştır:

Nefî⁴:

Erdi yine ürd-i behişt oldu hevâ anber-sirişt
Âlem behişt-ender-behişt her kûşe bir bâğ-ı İrem (K.15)

Râmiz Celâl:

İrdi yine ürd-i behişt oldu hevâ 'anber-sirişt
Gülzârlar 'ayn-ı behişt gülzâra gel ey dil-rübâ (vr.34a)

Şeyh Gâlip⁵:

Gül âteş gülbün âteş gülşen âteş cûybâr âteş

² Velleyli izâ secâ: *Karanlığı çöktüğü vakit geceye andolsun ki*, meâlindeki ayet, Duhâ/1.TDV, Kur'ân-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli, s.689.

³ *Vedduha: Kuşluk vaktine andolsun*, meâlindeki ayet, Duhâ/1.TDV, Kur'ân-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli, s.689.

⁴ Akkuş, 1993, s.94-96

⁵ Kalkışım, 1994, s.327.

Semender-tıynetân-ı aşka besdir lâlezâr âteş (G.139)

Râmiz Celâl:

Semender-tıynetân-râ bes büved naşş u nigâr âteş
Gül âteş gülbün âteş dâğ-hây-ı lâle-zâr âteş (vr.44b-kenar)

Şeyh Gâlip⁶:

Âh mine'l-‘aşk ve hâlâtihî
Ahrağa kalbî bi-harârâtihi (Trc. B/1)

Râmiz Celâl:

Oldı gönül bir güzelin vâlihi
Yoşma edâ hûbların eşbehi
Nâle vü efgânımı şanma tehi
Âh mine'l-‘aşk ve hâlâtihî
Ahrağa kalbî bi-harârâtihi (vr.12a)

Balıkesirli Râsih⁷:

Süzme çeşmün gelmesün müjgân müjgân üstüne
Urma zahm-ı sîneme peykân peykân üstüne

Râmiz Celâl:

Qılma cânâ zülfünü peymân peymân üstüne
Gelmesün üftâdeler lertzân lertzân üstüne (vr.52a)

Hanyalı Nûrî Osman⁸:

Maḥrem-i esrâr-ı çeşm-i hün-feşân olmaz baña
Gizli Mecnûnum bu yolda dâstân olmaz baña (G.18)

Râmiz Celâl:

Deş-i ‘aşkuñ Qaysı cânâ hem-‘inân olmaz baña
Leylî-i meh-peyker-i ḥüsnüñ nihân olmaz baña
Ka‘be-i küyından özge bir mekân olmaz baña

⁶ Kalkışım, 1994, s.165.

⁷ Bkz. Selçuk, 2015, s. 791-822

⁸ Aydın, 2009a, s.575.

Maḥrem-i esrār-ı çeşm-i hūn-feşān olmaz baña
Gizli Mecnūnum bu yolda dāstān olmaz baña (vr.11b)

Hanyalı Nūrî Osman⁹:

Cānım olsun reh-i pūr-āteş-i cānāna fidā
 Ya'nî ma'sūḫ-ı zarīf-i şeh-i hūbāna fidā (G.14)

Râmiz Celâl:

Görelî hūsn-i dil-firūzını ey māh-liḳā
 Tūtuşur āteş-i 'aşkuñla cihān ser-tā-pā
 Naḳd-ı dil şabr u şekīb cümleten oldu yağma
Cānum olsun reh-i pūr-āteş-i cānāna fidā
Ya'nî maḥbūb-ı zarīf-i şeh-i hūbāna fidā (vr.17b)

Şair yaşadığı dönemdeki sanatçılarla da etkileşim içerisindedir. Bunu en güzel örneğini Enderunlu Vâsif (ö. 1240/1824-25)'in şiirlerine yazdığı nazirelerde göstermektedir:

Enderunlu Vâsif¹⁰:

Kime mecbūram o sīmīn-bere şor şorma baña
 Derdüm ol şūḫ-ı peri-peykere şor şorma baña (G.3)

Râmiz Celâl:

Lezzet-i būs-ı femūñ sükkere şor şorma baña
 Şerbet-i la'l-i lebūñ kevşere şor şorma baña (vr.32a)

Enderunlu Vâsif¹¹:

'Aşkuñla sīnem dāğlarım
 Gel gör ne yara bağlarım
 Bunca zamāndır ağlarım
 Mecbūrunam bilmez misin
 Eşk-i terim silmez misin (Mt.208)

Râmiz Celâl:

Ey şūḫ-meşreb bî-vefā
 Oldum saña ben mübtelā

⁹ Aydın, 2009a, s.577.

¹⁰ Gürel, 1999, s.277.

¹¹ Gürel, 1999, s.530.

Cân u dilim olsun fedâ
Eşk-i terim silmez misin
Üftâdenem bilmez misin (vr.13a)

Nâşid Safvet (ö. 1271/1855 ds.)¹²:

Ḳalb-i vîrânıma mihmân olalı derd ü elem
Ḳalmadı dîde-i giryânda hiç ḳatre-i nem (G.76)

Râmiz Celâl:

Eylesün hâl-i dil-i zârımı taḫrîr-i ḳalem
Ḳalmasun râz-ı derûnum saña cânâ behem
Yine sensin idecek bendene iḫsân u kerem
Ḳalb-i vîrânıma mihmân olalı derd ü elem
Ḳalmadı dîde-i giryânda bir ḳatre-i nem (vr.11a)

Râmiz Celâl, Nâşid Safvet'in şiirlerine taltif amaçlı olduğunu düşündüren nazireler yazmış, şiirlerinde de Nâşid Safvet'e çokça yer vermiştir. Nâşid Safvet'in *Divan*'ına bakıldığında sanatçının Nâşid Safvet üzerinde büyük etkisi olduğu görülmektedir:

Nâşid Safvet¹³:

Sezâ erbâb-ı nazma eylesem ben mefḫaret Nâşid
Ki dil her demde peyrev Râmiz-i zî-şâna olmuşdur (G.38)

Ayrıca Nâşid Safvet *Divan*'ında, Râmiz Celâl'e yazılmış tazmin, tahmis ve nazireler mevcuttur:

Râmiz Celâl:

Ḳıl teraḫḫum bu dil-i süzâna Allâh 'aşḳına
Ḳoyma yansun düzaḫ-ı hicrâna Allâh 'aşḳına (vr.59a-kenar)

Nâşid Safvet¹⁴:

Ḳıyma bu miḫnet-keş-i nâlâna Allâh 'aşḳına
Şalma cânâ vâdi-i ḫüsrâna Allâh 'aşḳına
Nim nigâh it dîde-i giryâna Allâh 'aşḳına
Ḳıl teraḫḫum bu dil-i süzâna Allâh 'aşḳına

¹² Kayaokay, 2022, s.113.

¹³ Kayaokay, 2022, s.86.

¹⁴ Kayaokay, 2022, s.54.

Ƙoyma yansun dūzah-ı hicrāna Allāh ‘aşƘına (Thm./8)

Râmiz Celâl *Divan*’ında tahmis ve tanzir yapılan şairlerden İzzet Efendi (ö.?), Nedîm Bey (ö.?), Sabrî Efendi (ö.?), Nesib Mir Ahmet (ö.?) ve Vehbî Efendi (ö.?)’nin *Divan*’larına ulaşılammıştır. Yukarıda zikredilenlerin haricinde şairin müzeyyeli gazelleri içinde isimlerinden övgüyle bahsettiği kişiler de vardır. Bu kişilerden Tevhîd Efendi (ö.?) ve Hayrî Efendi’nin (ö.?) şairin dünyasında yer etmiş, değer verdiği şahsiyetler arasındadır:

Peyrev ol Tevhîd Efendiye nazımda Râmiz
Ki odur tâb-dâr-ı silk-i la’l-i eş’âr (vr. 40b)

Râmiz suhan-ı Hayrî Efendiye söz olmaz
Kilk-i hüneri gevher-i ‘irfânile taldı (vr. 54a)

6. Eseri

Râmiz Celâl’in *Divan*’ı dışında şimdilik başka bir eseri tespit edilememiştir. Râmiz Celâl’e ait *Divan*’ın bilinen tek nüshası, İstanbul Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Yazma Eserler Bölümünde 34 Ae Manzum 163’te kayıtlıdır. Eser hakkında kısıtlı tanımlamalar mevcuttur. Yazı türü Arap-Taliki olarak ifade edilmiştir. Ebatları hakkında bilgi bulunmamaktadır. Son yapraklarında yer alan tarihe göre eserin H.1325/M.1912 tarihli olması, şiirlerin bazılarında bulunmayan matla kısımlarının sonradan kenar kısımlarına kaydedilmesi, aynı şiirlerin farklı yapraklarda tekrarı gibi hususlar; eserin müellif hattı olmadığını göstermektedir.

Yazma nüshanın son tarafı eksik olduğu için eserin istinsah tarihi, müstensih ve istinsah edildiği yer vb. hakkında bilgi elde edilememiştir. Yazma reddadelidir. Yazı türü Arap-Taliki olan eser, 17 satır ve 66 varaktan oluşmaktadır. Eserde söz başları kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Eserin sırtı yumuşak meşin ve yüzü de ebru kâğıt kaplıdır.¹⁵

Eserin sayfalarındaki beyit sayısı muhtelifdir. Eserde 20, 21, 22. varaklar ile 29-66. varaklar arasında kenar kısımlarında da şiirler bulunmaktadır. *Divan*’ın zahriyye kısımlarında Fuzûlî’ye ait beyitler ve müfredler yer almaktadır. Ayrıca eserin mürettep bir *Divan* olmadığı görülmektedir.

Divan, Ramazan Kasidesi ile başlayıp gazel ile sona ermektedir. Yazma,

Feth olup cünd-i şıyâm ile şühür-ı gufrân

¹⁵ <https://dijital-kutuphane.mkutup.gov.tr/tr/manuscripts/catalog/details/385196?SearchType=1>
(Erişim tarihi: 05.01.2020)

Aşdı tâk-ı felege tîgını şâh-ı Ramazân (vr.1b)

beyti ile başlar.

Beytü'ş-şanemde ol zamîri seyr iden şanma
Râmiz şerâr-ı âteş-i hayre be-düş idi (vr.65b)

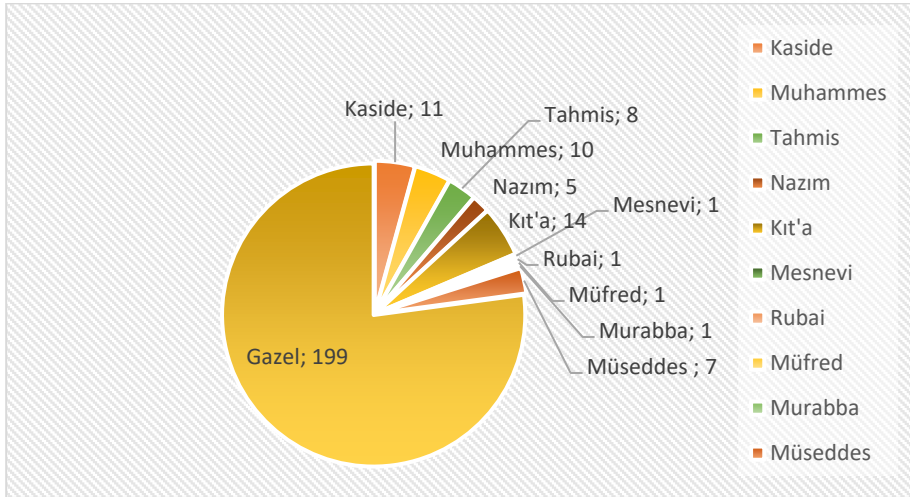
beyti ile biter.

II. Divanda Yer Alan Şiirlerin Şekil Özellikleri

1. Nazım Şekilleri

Divan'da 11 kaside, 1 mesnevi, 7 müseddes, 10 muhammes, 8 tahmis, 1 murabba, 199 gazel, 14 kıt'a, 5 nazım, 1 rubai ve 1 müfred olmak üzere, toplam 258 manzume bulunmaktadır. Manzumeler belirli bir düzen halinde değildir. Gayr-i mürettep bir *Divan*'dır.¹⁶

Tablo 1. Nazım Şekilleri

1.1. Kaside

Giritli Râmiz Celâl *Divan*'ında 11 kaside vardır. 1. kaside münacaat, 2. kaside naat, 3. kaside Hz. Mevlana'ya övgü, ramazan, bayram ve nevruz redifli kasideleriyle birlikte 7.-8.-9. ve 10. kasideler Tepedelenli Veli Paşa'ya övgü içeren şiirlerdir. 11. kaside ise şehre yapılan bina üzerine devrin padişahı II. Mahmud'a övgü içermektedir. "*Kaside-i Medhiye*" başlığıyla yazılmış tarih manzumeleri arasındaki övgü şiirinin(vr.22a) son beytinde şair, yapımı tamamlanmış bir binanın tarihini(1243/1828) düşmüştür.

¹⁶ Giritli Râmiz Divanı tarafımızca doktora tezi olarak çalışılmaktadır.

Kasidelerden 1.'si 6 beyit, 2.'si 9 beyit, 3.'sü 5 beyit, 4.'sü 41 beyit, 5. ve 11.'si 22 beyit, 6. ve 7.'si 30 beyit, 8.'si 26 beyit ve 9.'su 25 beyittir.

Şair 11 kasidesinden 4'ünde kafiye, 7'sinde ise redif tercihinde bulunmuştur. Redifler ek ve ek kelime şeklindedir.

1.2. Mesnevî

Râmiz Celâl *Divan*'ında bir tane mesnevi nazım şekli yer almaktadır. Bu mesnevi “*Ṭarfet-ü'l-Bâb Bînî Telemmî İsmâ'il ve Mehmed Efendiye*” başlığıyla yazılmıştır. Tepedelenlizâde Veli Paşa'nın oğlu İsmail ve Mehmet Efendiler için yazılmış olmakla birlikte şiir içerisinde sadece İsmail Efendi'nin övgüsü geçmektedir. Manzume 39 beyitten müteşekkildir. Şair, mesnevide kafiye tercihinde bulunmuştur.

1.3. Müseddes

Divan'da 7 müseddes vardır. Müseddeslerin tamamında başlık kullanılmıştır. Müseddeslerin biri (vr.14a) 7 bent olup, diğer bütün müseddesleri (vr.23b, vr.25a, vr.25b, vr.26a, vr.26b, vr.27a) 5'er bentten oluşmuştur. Müseddeslerin tamamı mütekerrir müseddestir.

Müseddeslerde de tahmislerde olduğu gibi aruzun Remel ve Hezec kalıpları tercih edilmiştir. Müseddeslerin tamamında kafiye ile ek ve/veya sözcük halindeki redif kullanımı görülmüştür.

1.4. Muhammes

Divan'da 10 muhammes bulunmaktadır. Dokuz muhammeste başlık kullanılmış olup birinde başlık yoktur (vr. 49b). Muhammeslerin bent sayılarına bakıldığında ikisi 5 bentli (vr.10a, vr.24b), biri 6 bentli (vr.27b), altısı 7 bentli (vr.9b, vr.10b, vr.13a, vr.13b, vr.24a ve vr.49b) ve biri 20 bentli (vr. 15a)dir. Muhammeslerin tamamı mütekerrirdir. Muhammeslerden biri kafiye (vr.24b), dokuz tanesinde rediflidir.

1.5. Tahmis

Râmiz Celâl'in *Divan*'ında 8 tahmis vardır. İki tanesi Hanyalı Nûri'nin gazellerine olmak üzere Nâşid Safvet Efendi, İzzet Efendi(ö.?), Sabrî(ö.?), Nedim Bey(ö.?), Nesib Mir Ahmed(ö.?) adlı şairlerin gazellerine yapılan tahmislerdir. Tahmislerin tamamında başlık kullanılmıştır.

1.6. Murabba

Râmiz Celâl'in *Divan*'ında gazeller bölümü içinde bir murabba (vr. 35a) bulunmaktadır. Dört bentten oluşan murabbada başlık kullanılmamıştır.

1.7. Gazel

Râmiz Celâl *Divan*'ında 199 gazel vardır. Gazellerden 195'i Türkçe ve 4'ü Farsça'dır. Gazel sonunda mahlasını zikrettikten sonra gazeline bir övgü veya dua ile devam eden şairin eserinde 11 müzeyyel gazel vardır. Bu gazellerden birinde “*Gazel-i Müzeyyel*” başlığı kullanılmış olup diğer 10 müzeyyel gazelde başlık kullanılmamıştır.

Eserdeki gazellerin beyit sayıları sırasıyla 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 15 ve 18'dir. En çok tercih edilenler 7 beyitli ve 5 beyitli gazellerdir. *Divan*'daki gazel nazım şekliyle yazılan şiirlerin tamamında (199 gazel) 72(%36)'si 7 beyitli, 63(%32)'ü 5 beyitli, 21(%11)'si 6 beyitli, 14(%7)'ü 8 beyitli, 12(%6)'si 9 beyitli, 10(%4)'ü 10 beyitli, 3(%1)'ü 13 beyitli olup diğerleri 1'er adettir.

Divan'da musammat gazel örnekleri de bulunmaktadır (vr.34a, vr.48a). Gazellerinden biri on beş beyitten uzun olup *gazel-i mutavvel*'dir (vr. 46a). Ayrıca “*saña mahsus*” redifli gazel Peygamber Efendimiz'e övgü amacıyla yazılmıştır (vr.44a). Gazeller içinde 37'si zü'l-metali gazeldir. Şair, gazellerin bazılarında redd-i mısra yapmıştır.(vr.51a, vr.51b.)

Yirmi sekiz harfli Arap alfabesinin hemen her harfiyle gazeli bulunan şair “*hı*(خ) ve *z el*(ذ)” harflerinde gazel yazmamıştır. 199 gazelde redif ve kafiye olarak en fazla “*elif*-l (21), *ra*-r (37), *he*-o (28) ve *ye*-e (34)” harflerini kullanmıştır.

1.8. Kıt'a

Râmiz Celâl *Divan*'ında kıt'a nazım formuna uygun 14 adet manzume mevcuttur. Bu şiirlerin beyit sayısı 3-12 arasındadır. Klasik kıt'a şeklinden farklı olarak bazı manzumelerde mahlas beyti kullanılmıştır (vr.19b). Kıt'a nazım şekilli şiirlerinin dördünde başlık kullanılmamış, diğerlerinde başlık kullanılmıştır.

Râmiz Celâl, *Divan*'ında kıt'a nazım formunu kullanarak şahit olduğu olaylar ve durumlar için tarih düşmüş, tarih manzumeleri kaleme almıştır. Bu tarih manzumelerinde;

Tarih manzumeleri, yazılış sebepleri açısından manzumelerin 2'si çeşme (vr.19b, vr.20a), 1'i muvakkithane(vr.20a), 2'si doğum/milad (vr.20b, vr.20b-kenar), 8'i vefat/mersiye(3 adet vr.21a, 5 adet vr.21b) ve 1'i kale (vr.23a) yapımı içindir.

Râmiz Celâl, kıt'a nazım formunu kullandığı tarih manzumelerinin hepsinde söyleniş açısından mânen tarihi tercih etmiştir. 3 manzumede tam, 11 manzumede ta'miyeli tarih kullanmıştır. Ta'miyeli tarihlerin 7 manzumesi eksik ta'miyeli olup 4 tanesi de fazla ta'miyelidir. Şair beyitte eklenmesi veya çıkarılması gereken sayıyı ifade etmiştir.

Harflerin kullanılışı açısından bakıldığında tarih manzumelerinde şair, "mücevher, cevherî, cevherîden, cevherdâr, tenkît" ifadeleriyle düştüğü tarihin mu'cem tarih olduğunu anlatmıştır. Mu'cem tarih düşülen manzume sayısı 11 olarak tespit edilmiştir.

1.9. Nazm/Nazım

Râmiz Celâl *Divan*'ında nazm formuna uygun 5 adet şiir tespit edilmiştir. Manzumelerin beyit sayısı 3-9 beyit arasındadır. Nazm şekliyle yazılan bir manzumede şairin mahlası yer almaktadır (vr.20a). Manzumelerin dördünde başlık kullanılmış olup biri başlıksızdır.

Râmiz Celâl, *Divan*'da nazm formunu kullanarak kaleme aldığı tarih manzumeleri; tarih düşürme sebepleri açısından manzumelerin 1'i çeşme (vr.19b), 2'si saray (vr.20a, vr.22b), 1'i doğum/milad (vr.20b), 1'i vefat/mersiye (vr.22a-kenar) için yazılmıştır.

Râmiz Celâl, nazm ile yazdığı tarih manzumelerinde söyleniş açısından mânen tarih tercih etmiştir. 1 manzumesinde hesaplanması bakımından tam tarih kullanmış olup tarih düştüğü diğer 4 manzumesinde ta'miyeli tarih kullanmıştır. Ta'miyeli tarihlerin tamamı da fazla ta'miyelidir. Şair beyitte çıkarılması gereken sayıyı ifade etmiştir.

Harflerin kullanılışı açısından nazm ile yazılan tarih manzumelerinde şair, "cevherdâr" ifadesiyle düştüğü tarihin mu'cem tarih olduğunu ifade etmiştir.

1.10. Rubai

Şairin *Divan*'ında bir adet rubai başlıklı manzume vardır (vr.22a). Her ne kadar "Rubâ'î" başlığı ile yazılmış olsa da kullanılan aruz kalıbı rubai kalıplarından biri değildir. Manzumede şair, kardeşi Ziyâ Efendi'nin vefatını konu edinmiştir.

1.11. Müfred

Râmiz Celâl *Divan*'ında bir adet müfred bulunmaktadır. Tamiyeli tarihin kullanıldığı ve başlığın yer almadığı beyit, kıt'a ve nazm formlarıyla yazılan şiirlerin içerisinde yer alır.

2. Nazım Tekniği

2.1. Vezin

Divan'daki şiirlerin tamamında aruz vezni kullanılmıştır. Aruzun Remel, Hezec, Recez ve Muzâri kalıplarından toplam 14 kalıp kullanılmıştır. *Divan*'da bütün şiirler aruzla yazılmış olup 258 manzumenin 78'inde Remel bahrinin *Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün*, 75 manzumede Hezec bahrinin *Mefâîlün/Mefâîlün/Mefâîlün/Mefâîlün* kalıpları en çok kullanılanlardır. Bunlardan sonra Remel bahrinin *Feilâtün/ Feilâtün/ Feilâtün/ Feilün* kalıbı 31 manzumede kullanılmıştır. Nazım şekillerinde vezinlerin kullanımı şu şekildedir:

Kullanılan aruz kalıplarından Remel bahrinin; *Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün* kalıbıyla 64 gazel, 1 kaside, 1 rubai, 2 tahmis, 3 muhammes, 1 müseddes ve 6 tarih manzumesi(3 kıt'a, 2 nazm, 1 müfred); *Feilâtün/ Feilâtün/ Feilâtün/ Feilün* kalıbıyla 24 gazel, 2 kaside, 3 tahmis, 1 muhammes ve 1 müseddes yazılmış; *Feilâtün/ Feilâtün/ Feilün* kalıbıyla 1 gazel, 1 kaside ve 1 mesnevi yazılmış; *Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün* kalıbıyla 1 tahmis ve 1 müseddes yazılmıştır.

Hezec bahrinin; *Mefâîlün/ Mefâîlün/ Mefâîlün/ Mefâîlün* kalıbıyla 52 gazel, 6 kaside, 2 tahmis, 1 muhammes, 4 müseddes ve 10 tarih manzumesi(8 kıt'a, 2 nazm) yazılmış; *Mefâîlün/ Mefâîlün / Feülün* kalıbıyla 11 gazel ve 2 muhammes yazılmış; *Mefûlü/ Mefâîlü/ Mefâîlü/ Feülün* kalıbıyla 13 gazel yazılmış; *Mefûlü/ Mefâîlün/ Mefûlü/ Mefâîlün* kalıbıyla 4 gazel ve 1 kaside ve son olarak *Mefâîlün/ Mefâîlün/ Mefâîlün/ Feülün* kalıbıyla 1 müseddes yazılmıştır.

Recez bahrinin *Müstefilün/Müstefilün/Müstefilün/Müstefilün* kalıbıyla 3 gazel ve 1 nazm yazılmış; *Müstefilün/ Müstefilün* kalıbıyla 3 muhammes yazılmış; *Müstefilâtün/ Müstefilâtün* kalıbıyla 1 murabba yazılmıştır.

Muzari bahrinin; *Mefûlü/ Fâilâtü/ Mefâîlü/ Fâilün* kalıbıyla 25 gazel ve 1 kıt'a yazılmış; *Mefûlü/ Fâilâtün/ Mefûlü/ Fâilâtün* kalıbıyla 1 gazel ve 2 kıt'a yazılmıştır.

ARUZ KALIPLARI	G.	K	Kt	M.	Mur.	Muh.	Müf.	Müs.	Nzm	R.	Thm.	Toplam
Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün	64	1	3			3	1	1	2	1	2	78
Feilâtün/ Feilâtün/ Feilâtün/ Feilün	24	2				1		1			3	31
Feilâtün/ Feilâtün/ Feilün	1	1		1								3
Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün								1			1	2
Mefâilün/ Mefâilün/ Mefâilün/ Mefâilün	52	6	8			1		4	2		2	75
Mefûlü/ Mefâilün/ Mefûlü/ Mefâilün	4	1										5
Mefâilün/ Mefâilün/ Feilün	11					2						13
Mefûlü/ Mefâilü/ Mefâilü/ Feilün	13											13
Mefâilün/ Mefâilün/ Mefâilün/ Feilün								1				1
Müstefilün/ Müstefilün						3						3
Müsteflâtün/ Müsteflâtün					1							1
Müstefilün/Müstefilün/Müstefilün/ Müstefilün	3								1			4
Mefûlü/ Fâilâtü/ Mefâilü/ Fâilün	25		1									26
Mefûlü/ Fâilâtün/ Mefûlü/ Fâilâtün	1		2									3
TOPLAM	199	11	14	1	1	10	1	7	20	1	8	258

Tablo 2. Divan'da Kullanılan Aruz Kalıpları

2.2. Kafiye ve Redif

Şiirin dış yapısını oluşturan kafiye ve redif, ahengin ana öğelerinden olması yanında şairin biçimini de etkilediği bilinir. Râmiz Celâl *Divan*'ında kasideler ve gazeller üzerinde kafiye ve redif incelemesi yapılmış olup; 210 şiirden 46(%21,9)'ünde redifsiz kafiyeli, 164(%78,1)'ü ise redif ile yazılmıştır. Bu durum şairin ahengin yanında manaya da ehemmiyet verdiğini göstermektedir. Gazeller içinde bir manzumede(vr.48b) kafiye kullanılmadığı tespit edilmiştir.

Divan şiiri etkisinde yetişmiş olan Râmiz Celâl, “-â, -âm, -ân, -âne, -âr, -ād” seslerini kafiye olarak sık kullanmıştır. Şiirde kafiye kelimeleri Arapça, Farsça, Arapça-Farsça, Arapça-Farsça-Türkçe şeklindedir.

Örneğin gazellerinden birinde(vr.36a) kafiye kelimelerinin hepsi “tavzih, telvih, tercih, tefrih, tesrih, Mesih, taşih, teşrih” gibi Arapça kelimelerden oluşmuştur.

Bazı gazellerinde “-perdâz, -nâz, -râz, ser-bâz, şeh-bâz, şeh-nâz, hem-râz, sülhan-sâz” (vr.35a) kelimelerinde ve “mest, şikest, dest, pest, elest, nişest” (vr.40a) gibi kelimelerde kafiye oluşturmuşlardır.

Arapça ve Farsça kelimeleri birlikte kullanıldığı şiirinde (vr.42a) “güftâr, eş’âr, âsâr, âteşbâr, cevherdâr, gülzâr, efkâr” kelimeleriyle kafiye olduğu da görülmüştür.

Türkçe kelimeleri kafiye olarak kullandığı şiirleri de vardır. “Sandılar” redifli gazelde (vr.38b) “toydu, koydu, soydu, boydu, oydu” kelimelerini, ve “bu gice” redifli gazelde de “yandum, andum, oyalandum, dolandum, tayandum, boyandum, inandum, şandum” gibi Türkçe kelimeleri kullanarak kafiye oluşturmuştur.

Râmiz Celâl bazı gazellerinde aynı kelimeyi kullanmak suretiyle kafiye tekrarı yapmıştır. *Divan*'da “cem-i ‘aşkuz” (vr.42a 1,5), “âhımız” (vr.43a-kenar 1,7), “der-i ihsân” (vr.46b-kenar 1,7), “dem dem” (vr.47b /vr. 62b-kenar 1,5) “dem” (vr.47b /vr. 62b-kenar 2,4) “cânım” (vr.63a-kenar 2,7), “şanmayasın” (vr.49a 1,3), cânımdan (vr.50b-kenar 1,6), “pür-zür” (vr.53b-kenar 1,4), “çanâğına” (vr.54b-kenar 2,6) gibi kelimeleri hem yazım hem de mana bakımından tekrar etmiştir.

Mısra sonlarında akuzatif ekinin kullanıldığı gazellerin bazılarında sonu nispet “î” ile biten kelimelerin kafiye olduğu da görülür:

Hadeng-i gâmezî sehmi-kazâ-yı âsümânîdür
Dil-i şad-pâre-yi ‘aşîk ser-i seng-i nişânîdür (vr.37b-1)

Divan'da yer alan rediflerin genel durumuna bakıldığında; kaside ve gazellerin olduğu 210 şiirin 46'sinde redif kullanılmamıştır. *Divan*'da yer alan gazel ve kaside nazım şeklinin kullanıldığı nazım biçimindeki rediflerin genel durumuna bakıldığında ise şu şekildedir:

Redif kullandığı gazel ve kasidelerde kullanılan rediflerden 61 (%38,1)'i *ek redif*, 35 (%21,2)'i *ek kelime redif*, 36 (%23)'sı *kelime redif*, 23 (%13,9)'ü *kelime grubu redif* ve 9'u (%4,8) *ek kelime grubu redif* şeklindedir. Gazel ve kasidelerdeki redifli ve redifsiz şiirlerin kullanım sayısı ve oranları aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Râmiz Celâl *Divan*'ında kullanılan redifler ve kullanım oranları şu şekildedir:

Tablo 3. Redifli ve redifsiz şiirlerin kullanım oranını gösterir tablo.

Redifli ve Redifsiz Şiirler	Nazım Şekli		%
	Kaside	Gazel	
Redifli Şiirler	7	157	%78,1
Redifsiz Şiirler	4	42	%21,9
Toplam	11	199	%100

Divan'da en çok kullanılan redif olan *ek redif* 61 adet kullanılmıştır:

‘İzâr-ı âteşini ol mehûn berg-i ter-i güldür
Leb-i yâķûta seyyâle-i reng neşve-i emeldür (vr.38a)

Semt-i hicrâna çıkar menzil be-menzil râhımız
Sağ u solda yâķdı meş‘aleler şerâr-ı âhımız (vr.43a-kenar)

Gazel ve kasidelerdeki *ek redif*lerin dökümü ve kullanım oranları şu şekildedir:

-a	-ını	-sın
-arsın	-i: 5	-sına
-dasın	-indenmiş	-um/üm: 2
-dın	-ları	-umı
-dur: 6	-larla	-umdan: 2
-dür: 7	-mayasın	-umuz/ımız: 3
-eş	-ma	-ümden: 2
-ı: 6	-maz	-uñdur
-ına: 4	-sıdur: 3	-yı
-ından: 2	-si/-sı: 2	

Gazel ve kasidelerde 35 adet *ek kelime redif* kullanılmıştır:

Ĝamuñla ķayd-ı ‘âlemden gönül azâdedür ancak
Reh-i ‘aşķuñla cānâ ‘âşķ-ı ser-dâdedür ancak (vr.29a)

Bezm-i mey-i muħabbete peymânedür gönül
Pertev-fezâ-yı neş‘e-yi rindânedür gönül (vr.46b)

Gazel ve kasidelerdeki *ek kelime redif*lerin dökümü şu şekildedir:

-ân kerd	-dür gönül: 2	-ına bak
-dan ĝaraz	-dur gönülüm: 2	-ılmaz mı
-dan ĝayrı	-dur neylesün	-lar gibi

-dan mahzûz	-e beñzetdüm	-maz mı
-dı şandılar	-ı 'aşk	-um benüm: 2
-dür baña: 4	-ı 'aşkuz	-um var
-dur bâ'ış	-ı haññ	-üm var
-dur ğamzesi	-ı muħabbet	-üm artar
-dur kadeħ	-ı yok	-ya beñzetdüm
-dür ancaç	-i ğam	

Kelime redifler Divan'da 36 adet kullanılmıştır:

'Arz-ı hâl eyleyecek bir der-i ihsân **bulamam**
 Hâşılı derd-i dil-i zâruma dermân **bulamam** (vr.46b-kenar)

Gönülde ta'n-ı aġyârdan nice zaħm-ı nihân **peydâ**
 Gözümde kanlu yaşumdan nice seyl-i revân **peydâ** (vr.32a-kenar)

Gazel ve kasidelerdeki *kelime rediflerin* dökümü ve kullanım oranları şöyledir:

arar	ħayf	olmuşuz	üzre
âteş	idemem	olsun	
beni	ider: 3	olur: 6	
bulamam	idi	peydâ	
bulmadım	ile	şanmışlar	
eyle	imiş	sensüz	
eyledi: 2	itme	şem'	
gibi	nedendür	tutuşur	
gönlümdür	olmuş	üstüne	

Birden fazla kelimededen oluşan *kelime grubu redif* de şiirlerde 23 kez kullanılmıştır:

'Aşık olduk kâkül-i zertâre **düşdi gönlümüz**
 Kurtuluş yok dâm-ı zülf-i yâre **düşdi gönlümüz** (vr.35a-kenar)

Derd-i firġatle dü-çeşmüm eşkbâr **etsem gerek**
 Hâk-i küy-ı yâre hep dürrler nişâr **etsem gerek** (vr.46a)

Gazel ve kasidelerdeki *kelime grubu rediflerin* dökümü de şöyledir:

âh âh: 3	ile toldı	oldı yâ
bilmem nedür	imüş de bilmez	oldıgum kaldı
bu şeb	ister mi hiç	oluben geldüm
değil mi ya	kat kat	olur mıyuz
düşdi gönlümüz	küsdüm saña	olur gider

etsem gerek n’etdüm saña saña maḥşuş
gelür hâtıruma olan añlar bizi

Divan’da gazelerde 7 ve kasidelerde 2 olmak üzere 9 tane *ek kelime grubu rediflere* rastlanmıştır:

Lezzet-i būs-ı femûn sükkere **şor şorma baña**
Şerbet-i la’l-i lebûn kevşere **şor şorma baña** (vr.32a)

Derd-i hecrin ile âteşlere yand**um bu gice**
Yād idüb vaşluñla eyā kimi and**um bu gice** (vr.50a)

Gazel ve kasidelerdeki *ek kelime grubu rediflerin* dökümü şu şekildedir:

-a Allāh ‘aşkına: 2 -e şor şorma baña
-dum bu gice -ı gördüñ mü
-dur yā Rasūlallāh -maz mı yā
-düm yā Hâzret-i Mevlānā -um āh āh

Aşağıdaki tabloda da görüldüğü üzere *Divan*’da %29,2 ile *ek redif* kullanımıyla birinci, %17,6 ile *ek kelime redif* kullanımı ikinci, %17 ile *kelime redif* üçüncü , %11 ile *kelime grubu redif* dördüncü ve %4 kullanım oranıyla *ek kelime grubu redif* de beşinci sırada yer almaktadır.

Tablo 4. Nazım şekillerine göre redif kullanım oranlarını gösterir tablo.

Redif Durumu	Nazım Şekli		%
	Kaside	Gazel	
Redifsiz	4	42	21,2
Ek Redif	3	58	29,2
Ek Kelime Redif	-	35	17,6
Ek Kelime Grubu Redif	2	7	4
Kelime Redif	2	34	17
Kelime Grubu Redif	-	23	11
Toplam	11	199	100

Sonuç

Girit edebî muhitinde yetişmiş sanatçılardan biri de Râmiz Celâl'dir. Râmiz Celâl'in *Divan*'ından hareketle elde edilen bilgilere göre;

Divan'ından hareketle Râmiz Celâl'in, XIX. yüzyılın ilk yarısında yaşadığı tespit edilmiştir. Şairin, *Divan*'da hem "Râmiz" hem de "Celâl" mahlaslarını kullandığı görülmüştür. Doğum ve ölüm tarihleri kesin olarak bilinmeyen şairin, 1263/1846-47 tarihinden sonra vefat ettiği anlaşılmaktadır.

Divan'daki kasidelerinde en çok övgüde bulunduğu kişi Tepedelenizâde Veli Paşa ve oğlu İsmail Efendi olduğu müşahede edilmiştir.

Giritli olmakla birlikte hayatının belli bir bölümünü Yenişehir-Fenar, Tırhala, Yanya, Golos gibi Yunanistan'ın Teselya bölgesindeki edebî muhitlerde geçirdiği ve bölgede tanındığını ve en çok da Yenişehir-Fenar'da bilindiği sonucuna ulaşılmıştır.

Râmiz Celâl, Mevlevî meşrep bir şairdir. Şair, tarih manzumelerinde tarihe ışık tutacak, birçok kişinin hayatına dair önemli bilgiler de vermiştir. Tarih manzumelerinde Yenişehir, Tırhala, Yanya ve Golos şehirlerinde şahit olduğu olayları ve yakından tanıdığı kişileri anlatmıştır.

Şiirlerinde çoğunlukla âşıkâne söyleyişleri tercih ettiği müşahede edilmiştir. Râmiz Celâl, şiirlerinde deyim ve atasözleri yanında ayet iktibaslarından da istifade etmiştir.

Mevlevî bir şair olan Râmiz Celâl, Nefî, Şeyh Gâlip, Balıkesirli Râsih, Hanyalı Nûri Osman, Enderunlu Vâsif, Nâşid Saffet, İzzet Efendi, Nedîm Bey, Sabrî Efendi, Nesib Mir Ahmet ve Vehbî Efendi gibi şairlere tazmin, nazire ve tahmisler yazmıştır.

Râmiz Celâl'in *Divan*'daki şiirlerinde en çok Remel ve Hezec bahrine ait aruz kalıplarını kullanmıştır. Şiirlerde aruzla ilgili birtakım aksaklıklar görülse de şair, genel itibariyle aruz vezni kullanmada başarılıdır.

Çalışmada XIX. yüzyıl Klasik Türk edebiyatına katkı sağlayan Râmiz Celâl'in hayatı ve *Divan*'ı tanıtılmaya çalışılmıştır.

Kaynaklar

- Akkuş, M. (1993). *Nef'i Divanı*. Akçağ Yayınları.
- Avcı, İ. (2017). Yeni bilgiler ışığında Giritli şairlere ek. Atayeter, Yıldırım (Ed.) *Uluslararası Akdeniz medeniyetleri sempozyumu* (s. 325-55). Gece Kitaplığı Yayınları.
- Aydın, A. (2009a), *Hanyalı Nûrî Osmân ve divânı*, [Yayımlanmamış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aydın, A. (2009b). Hanyalı Nuri Divan'ından hareketle Giritli şairlere ek. *Türklük Bilimi Araştırmaları*. 45-58.
- Evliya Çelebi (1983). *Seyahatname (Akdeniz Adaları ve Girit'in Fethi)*. (haz.) İsmet Parmaksızoğlu. KTB Yayınları.
- Evliya Çelebi Seyahatnamesi (2003). (haz.) Seyit Ali Kahraman-Yücel Dağlı-Robetr Dankoff, , (VII), 170-174. Yapı Kredi Yayınları.
- Gürel, R. (Ed.). (1999). *Enderunlu Vâsıf Divanı*. Kitabevi Yayınları.
- İpekten, H. (2018). *Eski Türk Edebiyatında Nazım Şekilleri ve Arûz*. Dergâh Yayınları.
- İsen, M. (1997). *Ötelerden bir ses: divan edebiyatı ve Balkanlarda Türk edebiyatı üzerine makaleler* (Vol. 35). Akçağ Yayınları.
- Kalkışım, M. (1994). *Şeyh Gâlip Divanı*. Akçağ Yayınları.
- Kayaokay İ. (2022). *Nâşid Safvet Divanı*. DBY Yayınları.
- Kılıç, F. (2004). Giritli Divan şairleri. *Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi*. (32). 275-294.
- Kur'an-ı Kerim. (2020). Diyanet İşleri Başkanlığı. Erişim tarihi: Şubat, 15, 2023, <https://kuran.diyanet.gov.tr/mushaf>
- Kurtoğlu, O. (2006). *Girit Şairleri*. Akçağ Yayınları.
- Mehmed S. (1996). *Sicill-i Osmanî, Osmanlı Ünlüleri*. Cilt 5, Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Mengi, M. (1999). *Eski Türk edebiyatı tarihi: Edebiyat tarihi–metinler* (5. Baskı). Akçağ Yayınları.
- Öztuna, Y. (1979). *Büyük Türkiye Tarihi*, (XIII). Ötüken Yayınları.

- Râmiz-i Giridî, *Divan'ı Râmiz*, Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Manzum E., No:163.
- Şemseddin S. (1896). "Girit", *Kâmûsu'l-Alâm*, C. 5, İstanbul 1314, s. 3851-3857.
- Selçuk, E. (2015). Klasik Türk şiirinin internet ortamındaki yansımalarına bir örnek: "üstüne" redifli gazel. *Turkish Studies* (elektronik), 10(4), 791 - 822.
- Sevgi, A. (1994). Giritli Şairler, *Selçuk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi*, Sayı 7-8, s. 33-51.
- Şentürk, A. A., & Kartal, A. (2016). *Üniversiteler için eski Türk edebiyatı tarihi*. Dergâh Yayınları.
- Tukin, C. (1996). "Girit", *İslam Ansiklopedisi*, (14), TDV Yay., İstanbul, 85-93.
- Tuman, M. N. (2001). *Tuhfe-i Nâilî*, Divân Şairlerinin Muhtasar Biyografileri, Cilt 1-2, (haz.) Cemal Kurnaz, Mustafa Tatçı, Bizim Büro Basımevi.
- Ünver, İ. (1988). XIX. yüzyıl Divan' şiiri. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 32(1-2), 131-140.
- Yakit, İ. (2003). *Türk İslâm Kültüründe Ebcad Hesabı ve Tarih Düşürme*, Ötüken Yayınları.

Etik Kurul İzni

Bu çalışma için etik kurul izni gerekmemektedir. Yaşayan hiçbir canlı (insan ve hayvan) üzerinde araştırma yapılmamıştır. Makale edebiyat sahasına aittir.

Çatışma Beyanı

Makalenin yazarları, bu çalışma ile ilgili herhangi bir kurum, kuruluş, kişi ile makale yazarları arasında mali çıkar çatışması olmadığını ve yazarlar arasında çıkar çatışması bulunmadığını beyan eder.

Destek ve Teşekkür

Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.